

Warszawa, 3 grudnia 2025r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ PANI LEK. DOMINKI RYKOWSKIEJ

PT.: "OCENA POSTAW WOBEC SZCZEPIEŃ PRZECIWKO GRYPIE I WIEDZY
O ZAPOBIEGANIU ZACHOROWANIOM NA GRYPĘ WŚRÓD PERSONELU MEDYCZNEGO
UCK WUM W WARSZAWIE"

ROZPRAWA NA STOPIEŃ NAUKOWY DOKTORA W DZIEDZINIE: NAUKI MEDYCZNE
I NAUKI O ZDROWIU, DYSCYPLINA NAUKI MEDYCZNE

UNIwersytet Medyczny w Warszawie

PROMOTOR ROZPRAWY: PROF. DR HAB. N.MED. ERNEST KUCHAR

PROMOTOR POMOCNICZY: DR N.MED. MONIKA WANKE-RYTT

WSTĘP

Grypa była, jest i będzie chorobą, która nie pozwala o sobie zapomnieć, a wirus grypy został określony przez Panią Prof. Lidię Brydak – badaczka grypy: „mistrzem metamorfozy”. Powyższe zdania wskazują na fakt, że wirus grypy ze względu na właściwości biologiczne jest stałym elementem obrazu epidemiologicznego naszego Kraju i świata. Zachorowania na grypę w zależności od pory roku występują w postaci epidemii co sezonowych, ale również w wyniku pojawienia się zakażenia i transmisji całkiem nowym, nieznanym podtypem wirusa grypy, który pojawia się co kilkanaście, kilkadziesiąt lat i przybiera rozmiar pandemii. Podczas ostatniej pandemii w 2009 r. został zidentyfikowany nowy podtyp wirusa A(H1N1)pdm09, określany także „świńską grypą”, będący reasortantem, niosącym w sobie geny wirusów grypy ludzkiej, ptasiej i świńskiej. Zachorowania na grypę pandemiczną A(H1N1)pdm09 w 2009 r. w 80% przypadków charakteryzował przebieg łagodny lub średnio ciężki, i zwykle po 5-7 dniach choroba samoistnie ulegała wyleczeniu. Grupą najbardziej podatną na zakażenia były dzieci i młodzi dorośli: 80% przypadków to osoby w wieku około 30 lat!. Natomiast najwięcej hospitalizacji i zgonów występowało wśród osób w wieku 24-64 lata oraz wśród dzieci, co stanowiło jedną z cech różniących grypę pandemiczną od grypy sezonowej.

Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Instytut Badawczy
ul. Chocimska 24, 00-791 Warszawa, Polska
Tel: +48 22 54 21 400, +48 22 54 21 200
www.pzh.gov.pl, e-mail: pzh@pzh.gov.pl
Regon: 000288461, NIP: 525-000-87-32

Inną różniącą cechą była możliwość wnikania wirusa w głębsze partie dróg oddechowych i szybka progresja zapalenia płuc, nawet w przeciągu 24 godzin. Było to przyczyną występowania ciężkich zapaleń płuc i niewydolności oddechowej, wymagających zastosowania mechanicznej wentylacji i obciążonej wysokim odsetkiem zgonów. Europejskie Centrum Kontroli i Prewencji Chorób (ECDC) oszacowało, że ryzyko hospitalizacji w oddziale intensywnej terapii było 10-krotnie większe u kobiet w ciąży, 6-krotnie większe u osób ze znaczną otyłością, 3-krotnie większe u osób z przewlekłymi chorobami płuc oraz 2-krotnie większa u niemowląt, natomiast ryzyko zgonu wynosiło 1/100000. Grypę więc, należy postrzegać jako ciężką chorobę infekcyjną, niosącą zagrożenie w postaci hospitalizacji, powiktań, w tym zgonów, szczególnie w grupach ryzyka klinicznego i epidemiologicznego. Z tego powodu dostępne metody profilaktyki grypy w postaci szczepień są kluczowym elementem strategicznym zwalczania i ograniczania zachorowań na tę chorobę. Należy też dodać metody nieswoistego zwalczania, jako wspomagające, a w niektórych przypadkach jedyne, których również nie można pominąć.

Interesujący i jednocześnie bardzo niepokojący jest fakt utrzymującego się od lat ograniczonego wykorzystywania szczepień w profilaktyce grypy w naszym społeczeństwie. Pomimo prowadzonych kampanii informacyjno-edukacyjnych przed sezonem grypy, w skali populacyjnej ze szczepień przeciw grypie korzysta zaledwie 3-5 % społeczeństwa. Zatem można wnioskować, że kampanie są mało skuteczne i mają niewielkie znaczenie. Badania pogłębione rynku pokazały, że kluczowe znaczenie w dostępie do szczepień odgrywają zmiany systemowe w postaci skrócenia ścieżki dostępu pacjenta do szczepień. Najważniejszą z nich jest udział aptek i farmaceutów w procesie ordynowania szczepień przeciw grypie. Aktualnie w Polsce ponad 2000 aptek ma podpisaną umowę z NFZ i może wykonywać szczepienia. W bieżącym sezonie 2025/2026 tzn. do 16.11.2025r. zaszczepiło się 2 008 389 osób (w analogicznym okresie ubiegłego sezonu około 450 tys. osób mniej).

Ogromne niezrozumienie i zdziwienie budzi fakt niefrasobliwego podejścia personelu medycznego do szczepień przeciw grypie, kluczowej grupy zawodowej w sytuacji zwiększonej zachorowalności w populacji. Aby móc wprowadzać skuteczne strategie w zakresie profilaktyki grypy, istnieje konieczność dokładnego zbadania sytuacji socjoepidemiologicznej tej kluczowej grupy zawodowej, co uczyni obserwacje oraz analizy bardziej precyzyjnymi i dokładniejszymi, i jednocześnie pozwalającymi na najlepsze dopasowanie przygotowywanych strategii programów profilaktycznych oraz farmakoterapeutycznych.

W tym kontekście tematyka dysertacji Pani lek. Dominiki Rykowskiej, pracownika Kliniki Pediatrii z Oddziałem Obserwacyjnym Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, bardzo dobrze wpisuje się w potrzebę lepszego rozpoznania tematu i poszerzenia wiedzy na temat profilaktyki grypy oraz niskiego stanu zaszczepienia przeciw grypie personelu medycznego.

OCENA FORMALNA

Do recenzji pracy doktorskiej Pani lek. Dominiki Rykowskiej zostały włączone trzy prace naukowe: dwie opublikowane w czasopismach zagranicznych: Vaccines oraz PLOS One, oraz jedna w czasopiśmie polskim Medycyna Pracy. Workers' Health and Safety", o łącznej punktacji IF wynoszącej: 9,0. W dwóch pracach Doktorantka jest pierwszym Autorem.

Przedłożona do recenzji praca doktorska ma układ typowy dla rozprawy opartej na publikacjach. Jest manuskrypcem, sporządzonym w wersji elektronicznej, zawierającym 105 stron włącznie z tytułową stroną oraz oświadczeniami współautorów, zebranych w cztery rozdziały i kilkanaście podrozdziałów. Obejmują one wykaz prac wchodzących w skład pracy doktorskiej, streszczenie w języku polskim oraz angielskim, skróty terminów użytych w pracy w jęz. polskim i angielskim. Kolejne rozdziały koncentrują się na opisanu problematyki naukowej, którą zajęła się Pani lek. Dominika Rykowska, w tym określenia założeń pracy oraz celów, opisanie metodyki badań, otrzymanych wyników i wniosków wyprowadzonych z poszczególnych publikacji. W tej części Autorka dołączyła jako kolejny rozdział kopie publikacji z czasopism. Następny rozdział to zebrane piśmiennictwo, obejmujące 78 pozycji, w tym 31 publikacji za lata 2008-2015 oraz 47 publikacji za lata 2016-2024. Ostatni rozdział zawiera kopie oświadczeń Autora oraz współautorów.

OCENA MERYTORYCZNA

Przedstawiona do recenzji praca doktorska Pani lek. Dominiki Rykowskiej porusza bardzo ważne zagadnienia dotyczące postaw wobec szczepień przeciw grypie i wiedzy o profilaktyce grypy wśród personelu medycznego UCK WUM w Warszawie. Wybór w/w tematyki oraz metodologia zastosowana przez Doktoranta są wysoce uzasadnione z epidemiologicznego i naukowego punktu widzenia, bowiem dotychczasowa wiedza na

temat postaw i wiedzy personelu białego na temat grypy w naszym Kraju nie jest szczegółowo rozpoznana, jest fragmentaryczna.

Praca napisana jest bardzo dobrze, w sposób interesujący, tekst jest zwarty, konkretny, treść spójna, logiczna, z użyciem języka medycznego (zaobserwowane błędy opisałam poniżej). Pracę rozpoczyna rozdział wstępny zawierający kluczowe informacje dotyczące szeroko rozumianej epidemiologii grypy. Pozyskana wiedza w wyniku przeprowadzonych badań pozwoli na przygotowanie „przykrojonej na miarę” strategii edukacyjno-szkoleniowej, która powinna być realizowana systematycznie i stale wśród pracowników personelu białego oraz administracyjnego placówek opieki zdrowotnej.

W publikacji nr 1 pt.: “Vaccine or Garlic–Is It a Choice? Awareness of Medical Personnel on Prevention of Influenza Infections”, (*Vaccines*. 2022 Dec 28;11(1):66. IF 5,2, Autorzy: Sobierajski T, Rykowska D, Wanke-Rytt M, Kuchar E), Autorka podsumowała aktualny stan wiedzy pracowników szpitali klinicznych na temat metod profilaktyki grypy. Badanie przeprowadzono w trzech szpitalach uniwersyteckich: w jednym pediatrycznym i dwóch dla dorosłych, należących do Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, największego w Polsce centrum dydaktyczno-klinicznego. Zastosowano metodę kwestionariuszową, zanonimizowaną, z wykorzystaniem narzędzia PAPI, wśród 1223 pracowników medycznych i administracyjnych. Kwestionariusz składał się z pytań dotyczących: przekonań i wiedzy na temat profilaktyki zachorowania na gripę oraz postaw wobec szczepień przeciw grypie. Do analizy wybrano wyłącznie kompletnie wypełnione kwestionariusze ankiety, łącznie 950 ankiet. Respondenci za najskuteczniejsze środki zapobiegające grypie najczęściej uznawali mycie rąk (52,8%) i unikanie kontaktu z chorymi (49,3%). Natomiast jedna trzecia respondentów wskazała noszenie maski ochronnej (30,1%) i szczepienie się przeciwko grypie (29,9%). Szczepienie przeciw grypie jako skuteczne w zapobieganiu zakażeniom wywołanym przez wirusy grypy było częściej wybierane przez osoby, które pracowały w szpitalu pediatrycznym. Mocno zaakcentować trzeba fakt, że pielęgniarki dwukrotnie rzadziej niż lekarze deklarowały, że szczepienie przeciw grypie zapobiega infekcji (42,4% pielęgniarek vs 84% lekarzy). Jednocześnie 20,4% pielęgniarek uważało, że spożywanie czosnku skutecznie zapobiega zakażeniu grypą, a 28,1% deklarowało, że codzienne przyjmowanie witaminy C jest pomocne w zapobieganiu chorobie.

Badanie ujawniło istotne luki edukacyjne w zakresie wiedzy na temat roli i skuteczności szczepień w zapobieganiu zakażeniom wirusami grypy wśród personelu medycznego. Ponadto wykazano utrzymywanie się w tej grupie – szczególnie wśród pracowników

szpitali klinicznych – przekonań opartych na mitach medycznych dotyczących ochrony przed zakażeniem wirusami grypy.

Publikacja nr 2 pt.: "Influenza vaccination from the perspective of health care workers at university hospitals" (*PLOS One*. 2023 Jul 21;18(7):e0288470. IF 2,9, Autorzy: Rykowska D, Sobierajski T, Okarska-Napierata M, Wanke-Rytt M, Kuchar E). W tej publikacji Autorka poddała analizie postawy personelu szpitali klinicznych wobec szczepienia przeciw grypie. Spośród pracowników objętych badaniem 25% zadeklarowało, że jest zaszczepiona, a 54% planowało tę interwencję w następnym sezonie. Znamienne częściej byli to mężczyźni, w wieku <40 lat, pracownicy szpitala dziecięcego. Ponadto osoby z wymienionych grup wykazywały bardziej pozytywne nastawienie do szczepienia obowiązkowego dla personelu medycznego, szczepienia w miejscu i w godzinach pracy, szczepienia nieodpłatnego oraz udziału w szkoleniu dotyczącym szczepień czy dostępu do pełnej informacji o szczepieniu. Do czynników najsilniej przekonujących do szczepienia przeciw grypie należały: szczepienie nieodpłatne (52,6% ankietowanych), dostęp do pełnej informacji na temat szczepienia (44,9% ankietowanych) oraz szczepienie w godzinach (42,9% ankietowanych) i w miejscu pracy (38,8% ankietowanych). Obowiązek szczepienia przeciw grypie nałożony na pracowników ochrony zdrowia byłby przekonujący dla 24,9% ankietowanych, ale jednocześnie zniechęciłby 22,8% badanych osób. Dodatkowo dla wszystkich osób objętych badaniem wykazano, że szczepienie przeciw grypie nieodpłatnie i w miejscu pracy istotnie zwiększyłoby ich gotowość do zaszczepienia się, co w szczególności dotyczyło podgrupy pielęgniarek.

I kolejna publikacja nr 3 pt.: "Zapobieganie grypie wśród pracowników polskich szpitali – przegląd opisowy [Influenza prevention among hospital employees in Poland – a narrative review] (*Med Pr*. 2025 Aug 19:207243. IF 0,9, Autorzy: Rykowska D, Kuchar E). W tej publikacji Autorka poszerza analizę o aspekt organizacyjny i edukacyjny, koncentrując się na możliwościach systemowego zwiększania stanu zaszczepienia przeciw grypie wśród pracowników ochrony zdrowia. Celem było również dotarcie do szerszego grona polskojęzycznych odbiorców i popularyzacja wiedzy na temat skutecznych strategii zwiększania akceptacji szczepień. W artykule omówiono szerszy kontekst prawno-organizacyjny szczepień przeciw grypie i wskazano na potrzebę sformułowania rozwiązań systemowych wspierających decyzje pracowników medycznych o szczepieniu, z uwzględnieniem roli lekarzy medycyny pracy oraz Polskiego Towarzystwa Medycyny Pracy jako podmiotów zaangażowanych w działania promujące szczepienia personelu medycznego przeciw grypie.

Kwintesencją przeprowadzonej przez Doktorantkę pracy są wnioski, stanowiące niezwykle istotny wkład w identyfikację i/lub pogłębienie znajomości kluczowych barier dla szerokiego wykorzystania szczepień przeciw grypie wśród społeczności pracowników akademickich, a tym samym dla przygotowania ogólnokrajowych kampanii edukacyjno-szkoleniowych dla personelu medycznego szpitali. W pierwszym artykule Autorka zidentyfikowała istotne luki w wiedzy personelu medycznego dotyczące skutecznej profilaktyki zakażeń wywołanych przez wirusy grypy, a w szczególności szczepień przeciw grypie. W drugim Doktorantka wskazała na czynniki, które mogą pozytywnie wpłynąć na gotowość pracowników szpitali do zaszczepienia się przeciw grypie. Szczepienie nieodpłatne, w miejscu i w godzinach pracy oraz dostęp do wiedzy dotyczącej szczepień mogą istotnie poprawić zaszczepienie personelu medycznego przeciw grypie. W trzecim artykule Autorka podjęła próbę upowszechnienia wiedzy na temat skutecznych strategii zwiększania zaszczepienia z uwzględnieniem perspektywy organizacyjnej i roli środowisk zawodowych, oraz omówiła możliwe kierunki działań wspierających wzrost zaszczepienia przeciw grypie w naszym Kraju.

UWAGI RECENZENTA

Jako recenzentka pracy jestem zobowiązana do przedstawienia pytań/komentarzy/uwag do pracy. I uprzejmie proszę Panią lek. Dominikę Rykowską o ustosunkowanie się do nich. Zaznaczam, że nie umniejszają one wartości merytorycznej pracy.

Odnosząc się do całości przedstawionej do recenzji pracy doktorskiej zabrakło moim zdaniem rozdziału dotyczącego przedstawienia życiorysu naukowego Doktorantki oraz jej całego dorobku naukowego, co przyczyniłoby się do zwiększenia przejrzystości pracy.

W odniesieniu do recenzowanej pracy doktorskiej chciałabym zwrócić uwagę na rozdział wstępny pracy, w której Pani lek. Dominika Rykowska opisuje sytuację epidemiologiczną grypy w naszym Kraju. Przytoczone dane dotyczące zachorowań są dosyć odległe czasowo, choć rozumiem że jest to związane z brakiem aktualnych danych publikowanych przez NIZP PZH-PIB w dotychczasowym formacie, w związku z nowelizacją Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej na 2023 r., która z dniem 7 lipca 2023 r. zniósła obowiązek składania przez placówki medyczne do Państwowej Inspekcji Sanitarnej sprawozdań MZ-55.

Jednak pragnę podkreślić, że dane z ostatnich lat są dostępne, co najmniej dwa źródła prezentują takie dane. Podkreślić jednak trzeba, że interpretację tych danych należy opierać o opisaną metodologię gromadzenia tych danych. Dlatego uważam, że umieszczenie w pracy doktorskiej danych z ostatnich lat, a właściwie sezonów grypowych, byłoby wskazane i cenne z perspektywy całej pracy.

Ponadto zauważyłam kilka drobnych błędów językowych. Na jeden z nich chciałabym zwrócić szczególną uwagę, zwłaszcza, że powtarza się wielokrotnie w treści pracy. Chodzi o określenie „wyszczepialność”. Pragnę zauważyć i mocno podkreślić, że w przypadku określania jaki odsetek populacji został zaszczepiony, powinniśmy używać wyłącznie określeń: „zaszczepienie”, „stan zaszczepienia”, „odsetek zaszczepionych”, czy „poziom zaszczepienia”. Wymaga tego nie tylko poprawność językowa, ale szacunek dla człowieka - istoty ludzkiej do której odnosimy ten termin. Termin „wyszczepialność” jest stosowany w naukach weterynaryjnych.

PODSUMOWANIE

Przedstawioną do oceny rozprawę doktorską oceniam bardzo dobrze. Podjęta problematyka jest kluczowa z perspektywy zdrowia publicznego. Doktorantka wykazała bardzo dobrą orientację w przedmiocie opracowania i dowiodła umiejętności samodzielnego posługiwania się metodami badań naukowych oraz sformułowała wnioski adekwatne do założonego i zrealizowanego celu. Wnioski z pracy powinny być upowszechnione w środowisku medycznym oraz decydentów.

Rozprawa doktorska Pani lek. Dominiki Rykowskiej stanowi samodzielny dorobek naukowy, który spełnia warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2024.1571 t.j.)

Wnoszę zatem o dopuszczenie Pani lek. Dominiki Rykowskiej do postępowania o nadanie stopnia doktora.

Prof. dr hab. n. med. i n. o zdr. Iwona Paradowska-Stankiewicz